

УДК 347.965

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.4.2>

**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ СТРАХУВАННЯ
ТА ПЕРЕЛІКУ СТРАХОВИХ ВИПАДКІВ
ЗА ДОГОВОРОМ СТРАХУВАННЯ
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА**

Заборовський В.В.,
*професор, доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0002-5845-7535*

Манзюк В.В.,
*професор, кандидат юридичних наук,
професор кафедри господарського права
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0003-2133-1573*

Заборовський В.В., Манзюк В.В. Проблеми визначення об'єкту страхування та переліку страхових випадків за договором страхування цивільно-правової відповідальності адвоката.

У рамках даної статті аналізується правова природа механізму страхування цивільно-правової відповідальності адвоката через призму визначення об'єкту страхування та переліку страхових випадків за договором страхування такої відповідальності адвоката, як одних із основних концептуальних моментів даного механізму страхування.

Робиться висновок, за яким під об'єктом страхування слід розуміти майновий інтерес адвоката, що пов'язаний з його обов'язком відшкодувати завдану ним шкоду, у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням адвокатом своєї професійної діяльності, тоді як страхові випадки (події, з настанням яких виникає обов'язок страховика виплатити страхову суму) за договором страхування цивільно-правової відповідальності адвоката повинні бути пов'язані саме із його професійними помилками та упушеннями (з ненавмисними його діями).

В статті досліджується причинно-наслідковий зв'язок між можливим порушенням адвокатом своїх професійних обов'язків та шкодою, яка була заподіяна його клієнту, та аргументується позиція за якою, даний зв'язок наявний коли адвокат допускає істотні процесуальні порушення, внаслідок чого були прийняті рішення, що не відповідають інтересам його клієнта, і навпаки – відсутній, якщо адвокат здійснив всі залежні від нього процесуальні дій, але все ж було прийнято рішення не в інтересах його клієнта.

Акцентується увага, що необхідною умовою використання системи страхування помилок та упушень є існування так званих мінімальних стандартів професійної діяльності адвоката, які повинні, з одного боку, бути розроблені на підставі аналізу дисциплінарної практики, а з іншого – стати основою при виробленні типових правил страхування цивільно-правової відповідальності адвоката. Такі Стандарти професійної діяльності українського адвоката відіграватимуть визначальне значення при кваліфікації того чи іншого проступку адвоката як страхового випадку.

Ключові слова: адвокат, правовий статус адвоката, види адвокатської діяльності, інститут страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, об'єкт страхування, страховий випадок, стандарти професійної діяльності адвоката.

Zaborovskyy V.V., Manzyuk V.V. Problems of determining the object of insurance and the list of insured events under the civil liability insurance contract of the lawyer.

Within the framework of this article, the legal nature of the lawyer's civil liability insurance mechanism is analyzed through the prism of defining the object of insurance and the list of insurance cases under the lawyer's liability insurance contract, as one of the main conceptual points of this insurance mechanism.

It is concluded that the object of insurance should be understood as the property interest of the lawyer, which is related to his obligation to compensate for the damage caused by him, in connection with the failure or improper performance by the lawyer of his professional activities, while insurance cases (events, with the onset of which the insurer's obligation to pay the insured amount arises) under the lawyer's civil liability insurance contract must be related precisely to his professional mistakes and omissions (with his unintentional actions).

The article examines the cause-and-effect relationship between the lawyer's possible violation of his professional duties and the harm caused to his client, and argues the position according to which this relationship exists when the lawyer commits significant procedural violations, as a result of which decisions were made, which do not correspond to the interests of his client, and vice versa - absent, if the lawyer performed all procedural actions dependent on him, but still a decision was made that was not in the interests of his client.

It is emphasized that a necessary condition for the use of the errors and omissions insurance system is the existence of minimum standards of a lawyer's professional activity, which must, on the one hand, be developed on the basis of an analysis of disciplinary practice, and on the other hand, become the basis for the development of typical rules of civil liability insurance a lawyer. Such Standards of the Ukrainian lawyer's professional activity will play a decisive role in the qualification of this or that lawyer's misconduct as an insurance event.

Key words: lawyer, legal status of a lawyer, types of advocacy, the institute of lawyer's civil liability insurance, object of insurance, insurance case, standards of a lawyer's professional activity.

Актуальність теми. Сутність як інституту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката [1; 2; 3], так і окремих його елементів неодноразово була предметом нашого наукового дослідження [4; 5]. Ми звертали увагу, що реалізація одного із фундаментальних завдань даного інституту (захист інтересів насамперед клієнта адвоката шляхом встановлення додаткових гарантій отримання професійної правничої допомоги) потребує вироблення ефективного та надійного механізму страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, що є необхідною умовою для його обов'язкового запровадження в Україні. Актуальність теми даного наукового дослідження проявляється саме в тому, що одними із основних концептуальних моментів механізму такого страхування є визначення сутності його об'єкту, а також відповідно переліку страхових випадків, з якими пов'язана виплата страхового відшкодування клієнту адвоката.

Метою даної статті є розкриття сутності інституту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката в контексті визначення об'єкту страхування та переліку страхових випадків за договором страхування такої відповідальності адвоката. Основними **завданнями** автори ставлять перед собою: дослідити позиції науковців щодо визначення об'єкту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката; з'ясувати підходи як науковців, так і позиції законодавців зарубіжних країн щодо визначення переліку і страхових випадків, і професійних помилок адвокатів за договором страхування їх цивільно-правової відповідальності тощо.

Аналіз наукових публікацій. Правова природа інституту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, в тому числі щодо визначення об'єкту страхування та переліку страхових випадків була предметом досліджень ряду науковців, серед яких доцільно виокремити: М. Басінгвайта, Н.М. Бойко, Дж. Брітона, Дж. Вертца, Л.О. Волошина, К.Ю. Кармазіну, М.В. Кравченко, А.Б. Кручка, А. Марка, Н.О. Обловацьку, В.О. Святоцьку, Н.В. Ткаченко, Л.Ю. Чекмарьову та інших.

Виклад основного матеріалу. За невиконання або ж неналежне виконання професійних обов'язків адвоката може бути притягнуто до кримінальної (адміністративної), дисциплінарної, а також цивільно-правової відповідальності. Особливістю інституту цивільно-правової відповідальності адвоката є насамперед можливість її страхування. Враховуючи те, що страхування цивільно-правової відповідальності адвоката є різновидом страхування професійної відповідальності, тож заслуговує на увагу твердження Н.В. Ткаченко, згідно з яким об'єктом страхування професійної відповідальності є можливість пред'явлення претензій до осіб, що зайняті виконанням своїх професійних обов'язків, або наданням відповідних послуг, тоді як страховими випадками можуть бути їх недбалість, помилки й упущення, некваліфіковане виконання своїх обов'язків, порушення встановлених норм і правил, внаслідок чого клієнту або пацієнту завдається шкода [6, с. 159-160].

На нашу думку, слушною є позиція науковців, що розглядають такий об'єкт як майновий ін-

терес адвоката, що пов'язаний з його обов'язком відшкодувати завдану ним шкоду [7, с. 211], яка виникла в зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням адвокатом своєї професійної діяльності (тобто має місце прямий причинний зв'язок між таким діянням і заподіяною адвокатом шкодою).

У сфері функціонування інституту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката одним із найбільш проблемних та дискусійних питань є визначення правової природи страхового випадку, під яким необхідно розуміти подію, з настанням якої виникає обов'язок страховика виплатити страхову суму. Серед науковців відсутня єдина позиція щодо вирішення цього питання, а найбільш поширеними варіантами його вирішення, зокрема є: закріплення примірного переліку страхових ризиків [8, с. 145-146] або ж визначення критеріїв якості надання правової допомоги (послуг) та розглядаючи страховий випадок фактично як будь-які порушення адвокатом умов договору про надання допомоги [9].

В юридичній літературі одним із підходів визначення сутності страхового випадку є недосягнення адвокатом вигідного для клієнта результату (фактично надання правової допомоги неналежної якості). Ми піддаємо сумніву таку позицію, оскільки правова допомога, на відміну від правової послуги, характеризується не досягненням відповідного результату, а повинна визначатися самим процесом її надання (саме за формою та змістом професійна діяльність адвоката повинна бути спрямована на досягнення результату, який бажає отримати клієнт адвоката). Адвокат під час надання правової допомоги може тільки передбачати певний результат, але в жодному разі не має можливості гарантувати його настання. Така позиція була відтворена і в ч. 4 ст. 18 попередньої редакції Правил адвокатської етики (адвокату заборонялося давати клієнту запевнення і гарантії стосовно реального результату виконання доручення, прямо або опосередковано сприяти формуванню у нього необґрунтованих надій, а також уявлення, що адвокат може вплинути на результат іншими засобами, окрім сумлінного виконання своїх професійних обов'язків) [10]. З незрозумілих для нас причин вказана норма не отримала свого закріплення в чинній редакції Правил адвокатської етики [11].

Вказане дає нам можливість дійти висновку, що за жодних умов винесення рішення суду не на користь клієнта, якщо при цьому адвокатом не було порушено його професійних обов'язків, не повинно розглядатися як надання правової допомоги неналежним чином. Позитивним в цьому випадку є положення ч. 3 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [12], в якій йде мова про одну із складових адвокатського індемнітету [13] як однієї із основних його професійних гарантій.

Тож саме непрофесіоналізм адвоката, який проявляється в невиконанні або ж неналежному виконанні його професійних обов'язків має бути підставою, в тому числі й цивільно-правової його відповідальності. В той же час однією із найбільших проблем є визначення рівня цього непрофесіоналізму адвоката, зокрема встановлення причинно-наслідкового зв'язку між можливим порушенням адвокатом своїх професійних обов'язків та шкодою, яка була заподіяна його клієнту. Проблема встановлення такого зв'язку насамперед пов'язана з тривалим періодом надання такої допомоги (наприклад, багаторічним розглядом справи в суді), а також із такою обставиною, що «навіть якщо адвокат не виконає своїх зобов'язань, суд зобов'язаний винести законний і обґрунтований, а по кримінальній справі - ще й справедливий вердикт» [14, с. 175]. Без сумніву, даний причинно-наслідковий зв'язок наявний коли адвокат допускає істотні процесуальні порушення, внаслідок чого були прийняті рішення, що не відповідають інтересам його клієнта, і навпаки – відсутній, якщо адвокат здійснив всі залежні від нього процесуальні дії, але все ж було прийнято рішення не в інтересах його клієнта.

Не може бути вирішена вказана проблема й шляхом закріплення в договорі про надання правової допомоги виключного переліку як видів адвокатської діяльності, так і професійних обов'язків адвоката, за нездійснення (недотримання) яких його може бути притягнуто до цивільно-правової відповідальності, що і буде підставою для здійснення страхових виплат. В даному випадку необхідно виходити із багатогранності професійної діяльності адвоката та неможливості в багатьох випадках заздалегідь кваліфікувати вид правової допомоги, яка надається (буде надаватись) адвокатом. Крім цього обов'язок адвоката вчинити певні дії може виникнути тільки після настання результату від інших його дій [15, с. 260].

На нашу думку, страхові випадки за договором страхування цивільно-правової відповідальності адвоката повинні бути пов'язані із його професійними помилками. Слушною є точка зору

В.О. Святоцької, за якою такий вид страхування повинен поширюватись виключно на страхові випадки, що виникли внаслідок ненавмисних професійних помилок або недбалих дій адвоката під час здійснення адвокатської діяльності [16, с. 171]. Подібна позиція відтворена й в положеннях проекту «Моделі страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні» [17].

Систему страхування помилок й упущень (Errors and Omissions («E&O») insurance) активно застосовує й американське законодавство [18]. Обов'язок сплачувати суму заподіяних адвокатом збитків, які виникають внаслідок його помилки, упущення чи недбалого вчинку під час виконання професійної діяльності покладається і на канадських страховиків [19]. Більшість полісів страхової компанії «Цюріх» (яка є однією з найбільших у світі в даній сфері та обслуговує клієнтів у більше ніж 170 країнах світу) [20] охоплюють помилки та упущення при наданні юридичних послуг від імені страхувальника як страхові випадки за договором страхування професійної відповідальності адвоката.

В той же час проблема полягає в тлумаченні понять «професійна помилка адвоката», «недбалі дії адвоката», «упущення адвоката», що можуть бути кваліфіковані як страхові випадки. Відсутність належного розкриття сутності вищевказаних понять відіграватиме не тільки негативну роль у функціонуванні механізму страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, що матиме негативні наслідки для відстоювання інтересів клієнтів адвоката, але може мати й зворотній ефект – можливе зловживання, як зазначає Н.М. Бойко, й клієнтом своїми правами на відшкодування збитків у разі програшу справи [21, с. 133].

Тож, на нашу думку, необхідною умовою використання системи страхування помилок та упущень є існування так званих мінімальних стандартів професійної діяльності адвоката, без існування яких в багатьох випадках фактично неможливим є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між протиправними діями адвоката у формі його помилок (упущень) та заподіяною ним шкодою його клієнту.

В даному випадку важливе значення відіграє знову ж таки досвід американського законодавця. Так, в США кожен штат затверджує власні мінімальні стандарти професійної діяльності адвоката. До прикладу в Кодексі професійної відповідальності штату Нью-Йорк [22] вказується на те, що він розроблений в якості керівництва професійної діяльності адвокатів та є основою його притягнення до дисциплінарної відповідальності, якщо поведінка адвоката буде нижче необхідних мінімальних стандартів, які зазначаються у такій частині як «Дисциплінарні правила». Такі мінімальні стандарти, як зазначають, американські вчені слугують основою для подачі скарг клієнтом на дії адвоката та являють собою фактично точку, відповідно до якої професійна поведінка стає незадовільною (або ж гірше – умовою притягнення адвоката дисциплінарної відповідальності [23]. На наше переконання, насамперед на підставі аналізу дисциплінарної практики ВКДКА необхідно розробити Стандарти професійної діяльності українського адвоката, що стали б основою при подальшому розробленні типових правил вже страхування цивільно-правової відповідальності адвоката.

Без сумніву, Стандарти професійної діяльності українського адвоката повинні відігравати визначальне значення при кваліфікації проступку адвоката як страхового випадку. В той же час, для забезпечення належного функціонування вказаного інституту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, ми вважаємо, повинен бути затверджений примірний перелік проступків адвоката, які можуть (або ж не можуть) бути кваліфіковані як страховий випадок.

Найпоширенішими помилками адвокатів, які здатні, за твердженням Л.О. Волошиної, спровокувати настання вагомих негативних наслідків є: невиконання або неналежне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків; розголошення адвокатом відомостей, які складають предмет адвокатської таємниці; втрата, знищення або пошкодження адвокатом документів, пов'язаних із професійною діяльністю адвоката [24, с. 171]. Поряд з вказаними К.Ю. Кармазіна та М.Ю. Фурсова до найпоширеніших помилок адвоката відносять також подання адвокатом апеляційних/касаційних скарг з порушенням встановлених для цього процесуальних строків [25, с. 65].

Дещо іншої позиції притримується Н.О. Обловацька зазначаючи, що адвокати припускаються помилок, зокрема, через те, що: своїй діяльності неправомірно застосовують нормативно-правові акти; припускаються ненавмисних помилок при розгляді справ у суді; не повідомляють клієнтів про наслідки здійснюваних ними професійних дій, що подекуди призводить через юридичну неознаність до заподіяння матеріальної шкоди клієнтові; ненавмисно розголошують відомості,

одержані ними в ході такої діяльності [285, с. 29]. А.Б. Кручок вказуючи, що професійних помилок адвокатів може бути безліч, виділяє найпоширеніші з них, а саме: пропущення процесуальних строків; неправильні та недостатні засоби захисту інтересів клієнта; розголошення інформації, що є предметом адвокатської таємниці; неповне вивчення обставин справи; втрата матеріалів справи [8, с. 146].

Аналізуючи питання про сутність проступків адвоката, які можуть бути кваліфіковані як страхові випадки заслуговує на увагу й дослідження проведене Л.Ю. Чекмарьовою, яка виділяє наступні групи страхування професійної відповідальності за ризиками, пов'язаними з можливістю завдання адвокатом майнової шкоди клієнту шляхом (групи страхових ризиків):

- пошкодження майна клієнта (наприклад, пошкодження чи загублення оригіналів документів клієнта);
- порушення строків надання правничої допомоги (наприклад, несвочасне подання апеляційної скарги, процесуальних документів до державних органів, тощо) та обсягів її надання;
- професійної некомпетентності адвоката (надання консультації на основі уже нечинного законодавства, написання процесуальних документів, в якому мали місце грубі порушення норм законодавства тощо);
- невиконання своїх професійних обов'язків (неявка в судові засідання, для проведення слідчих дій, в отриманні гонорару без надання професійної правничої допомоги тощо) [27, с. 141-142].

В контексті нашого дослідження щодо визначення підходів формування переліку страхових випадків за договором страхування цивільно-правової відповідальності адвоката важливим є і врахування досвіду зарубіжних країн. Так, заслуговує на увагу підхід французького законодавця, який передбачає не тільки обов'язкове страхування професійної цивільної відповідальності адвоката внаслідок його помилок та недбалості, але й страхування втрат останнім цінностей, майна та документів, що належать клієнту, які адвокат отримав у зв'язку з виконанням його професійних обов'язків (ст. 205-208 Декрету «Про організацію юридичної професії» [28]).

В свою чергу, німецький законодавець, закріплює положення, за яким договір страхування цивільно-правової відповідальності адвоката повинен забезпечувати страховий захист за кожне окреме порушення ним обов'язку, що може бути підставою притягнення його до відповідальності за цивільним законодавством [29] (наприклад, за неналежне виконання професійних обов'язків під час судового засідання чи під час надання консультацій тощо).

Значна увага законодавці зарубіжних країн приділяють також діям адвоката, які в жодному випадку не можуть бути визнані страховими випадками за договором страхування такої відповідальності адвоката. Так, американський вчений Марк Басінгвайт слушно відмічає, що життєво важливо знати, що не охоплює політика страхування професійної відповідальності адвоката, а саме, які виключення вона передбачає (більшість американських страхових компаній виключає нечесні, шахрайські, умисні та злочинні дії, а також такий вид страхування не поширюється на компенсацію заподіяної шкоди тілесними ушкодженнями, сексуальними домаганнями та дискримінацією) [30]. На законодавчому рівні встановлює такі обмеження німецький законодавець, закріплюючи положення, згідно з яким обмеження в страхуванні можуть бути пов'язані з відповідальністю за позовами про відшкодування збитків: у зв'язку з умисним порушенням обов'язку (несуть відповідальність за шкоду заподіяну з необережності); від діяльності, пов'язаної з порадами та працевлаштуванням за неєвропейським законодавством; пов'язані з діяльністю адвокатських фірм чи бюро, заснованих в інших державах; внаслідок протиправних дій (розкрадання) з боку персоналу адвокатської фірми чи самих адвокатів (ст. 51 Федерального закону «Про адвокатуру» [29]).

Без сумніву, вина є обов'язковою умовою притягнення адвоката до цивільно-правової відповідальності. Таке положення відповідає змісту ч.1 ст. 614 ЦК України, за яким особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Крім цього, враховуючи положення ч. 2 вищевказаної ст. 614 (відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання), відсутність вини в такій ситуації має доводитися адвокатом. Тож у разі, якщо адвокат доведе, що він вжив всіх заходів для належного виконання зобов'язання, які від нього вимагались, і його дії будуть визнані невинними, тож не буде й підстав для притягнення адвоката до цивільно-правової відповідальності.

В даному випадку потрібно врахувати те, що страхування цивільно-правової відповідальності адвоката за умисні його дії буде певною мірою суперечити правовій природі страхового випадку. Тож, на нашу думку, страхування цивільно-правової відповідальності адвоката не повинно покривати вчинення ним не тільки злочинних дій (зокрема, шахрайство, крадіжку та привласнення коштів), а також й інших умисних проступків адвоката, що пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням його професійних обов'язків. Необхідність існування такого положення полягає в тому, що хоча воно й не забезпечує захист інтересів клієнта адвоката в повній мірі, проте відповідає загальним засадам страхової діяльності та захищає від можливих зловживань як з боку адвоката, так і клієнта.

Висновки. Визначення сутності об'єкту та відповідно переліку страхових випадків за договором страхування цивільно-правової відповідальності адвоката є одним із основних концептуальних моментів механізму такого страхування. Під об'єкту страхування слід розуміти майновий інтерес адвоката, що пов'язаний з його обов'язком відшкодувати завдану ним шкоду, у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням адвокатом своєї професійної діяльності. Страхові випадки (події, з настанням яких виникає обов'язок страховика виплатити страхову суму) за договором страхування цивільно-правової відповідальності адвоката повинні бути пов'язані саме із його професійними помилками та упущеннями.

Необхідною умовою використання системи страхування помилок й упущень є існування мінімальних стандартів професійної діяльності адвоката, які повинні, з одного боку, бути розроблені на підставі аналізу дисциплінарної практики, а з іншого – стати основою при виробленні типових правил страхування цивільно-правової відповідальності адвоката.

Стандарти професійної діяльності українського адвоката повинні відігравати визначальне значення при кваліфікації проступку адвоката як страхового випадку. В той же час, для забезпечення належного функціонування вказаного інституту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, ми вважаємо, повинен бути затверджений примірний перелік проступків адвоката, які можуть (або ж не можуть) бути кваліфіковані як страховий випадок. За жодних обставин страхування цивільно-правової відповідальності адвоката не повинно покривати вчинення ним не тільки кримінальних правопорушень (зокрема, крадіжки шахрайства, чи привласнення коштів), але й інших умисних його проступків, які пов'язані з невиконанням (або ж неналежним) виконанням професійних обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заборовський В.В. Страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів в Україні: обов'язкове чи добровільне? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2017. Вип. 43. Т. 2. С. 194-198. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/785f9aa1-45e9-446b-9ef0-b541c88fed11>.
2. Заборовський В.В. Щодо доцільності запровадження обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. Вип. 74. Ч. 2. С. 130-136. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.55>.
3. Заборовський В.В. Страхування цивільно-правової відповідальності адвоката: загальні положення. *Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 30-тій річниці з дня проголошення незалежності України (м. Ужгород, 23 серпня 2021 р.).* Ужгород: Ужгородський національний університет, 2021. С. 98-102.
4. Бисага Ю.М., Заборовський В.В. Деякі проблемні питання механізму страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2017. Вип. 44. Т. 2. С. 136-140. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7bfd7a01-b551-4ab3-83db-907feee0ae19/content>.
5. Заборовський В.В., Манзюк В.В. Розміри страхових внесків та страхового покриття як важливі елементи механізму страхування цивільно-правової відповідальності адвоката: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 89. Ч. 4. С. 28-33 <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.4>.
6. Ткаченко Н.В. Страхування. Навчальний посібник. Київ: Ліра, 2007. 376 с. URL: <https://repo.ocsnau.net/id/eprint/436/1/20strahuvannya.pdf>.

7. Кравченко М.В. Щодо страхування професійної діяльності адвокатів. *Інновації в юридичній освіті*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 21 травня 2015 р.): у 2-х т. К.: Національний авіаційний університет, 2015. Т. II. С. 210-211.
8. Кручок А.Б. Страхування цивільної відповідальності адвокатів в Україні. *Сучасні тенденції в юридичній науці України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 24-25 квітня 2015 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 145-147.
9. Sergeevna S.O. Quality Criteria Of The Activities Of A Lawyer In Civil Proceedings. In D.K. Bataev (Ed.), *Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism*. 2020. Vol 92. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. Pp. 3379-3385. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.10.05.449>.
10. Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 1 жовтня 1999 року № 6/VI (втратили чинність). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS128.html.
11. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року. URL: <http://vkdkka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017.pdf>.
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 17.
13. Заборовський В.В., Булеца С.Б., Манзюк В.В. Індемнітет адвоката як одна з основних гарантій адвокатської діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 287-291. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/29bdc82f-06f1-4716-82c4-33f069a71c5f>.
14. Чекмарьова Л.Ю. Страхування професійної відповідальності адвоката. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 3. Т. 3. С. 173-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_3%283%29__44.
15. Чекмарьова Л.Ю. Перспективи розвитку страхування професійної відповідальності адвоката. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 258-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2016_3_63.
16. Святоцька В.О. Забезпечення реалізації стандартів страхування професійної відповідальності та спеціалізації адвокатів: порівняльно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 170-172. DOI: <https://doi.org/10.15421/391981>.
17. Проект моделі страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/post-rehis/2015.05.18-roundtable-strahuvannya-project-resume.pdf>.
18. Wertz G. The Ins and Outs of Errors and Omissions Insurance. *Insurance journal*. 2004. 19 July. URL: <http://www.insurancejournal.com/magazines/features/2004/07/19/44745.html>.
19. Professional Liability Insurance for Lawyers and Related insureds. Lawyers' Professional Indemnity Company. 2020. URL: <https://www.lawpro.ca/wp-content/uploads/2019/09/A3-Policy-Book-2020-AODA.pdf>.
20. An Attorney's Guide to Understanding Lawyers' Professional Liability Insurance. *Zurich American Insurance Company*. URL: <https://www.couchbraunsdorf.com/wp-content/uploads/2015/12/CBWP-An-Attorneys-Guide-to-Understanding-Lawyers-Professional-Liability-Insurance.pdf>.
21. Бойко Н.М. Страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08-09 грудня 2017 р.). Дніпро, 2014. С. 132-134.
22. New York Lawyer's Code of Professional Responsibility. URL: https://www.law.cornell.edu/ethics/ny/code/NY_CODE.HTM.
23. Briton J., McLean S. Incorporated Legal Practices: Dragging the Regulation of the Legal Profession into the Modern Era: Third International legal ethics conference (Gold Coast, Australia, 13-16 July 2008). 2008. Vol. 11. P. 243. DOI: 10.1080/1460728X.2008.11423914.
24. Волошина Л.О. Перспективи запровадження в Україні страхування адвокатської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 171-173.
25. Кармазіна К.Ю., Фурсова М.Ю. Страхування адвокатської діяльності в Україні: бути чи не бути? *Правова держава*. 2018. № 30. С. 65-73. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.30.132841>.

26. Обловацька Н.О. Страхування професійної відповідальності адвокатів України. *Адвокат*. 2010. № 9 (120). С. 26-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2010_9_3.
27. Чекмарьова Л.Ю. Актуальні питання класифікації моделей страхування професійної відповідальності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. № 56. Т.2. С. 139-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_56%282%29_30.
28. Organisant la profession d'avocat: Décret du 27 novembre 1991 № 91-1197. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte= JORFTEXT000000356568>.
29. Bundes Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO), ausfertigungsdatum 01.08.1959. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/brao/gesamt.pdf>.
30. Basingthwaighte M. Young Lawyers Guide To Purchasing Lawyers Malpractice. URL: www.cobar.org/Portals/COBAR/Repository/Cbrief/Young%20Lawyers%20Guide%20To%20Purchasing%20Lawyers%20Malpractice%20Insurance.pdf?ver=2017-03-16-075338-557.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації: 10.05.2026

© Заборовський В.В., Манзюк В.В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0